

El patrimoni del museu de Lleida. El litigi de la franja de ponent

JESÚS NAVARRO I GUITART

Director del Museu d'Art Jaume Morera, Lleida

Como consecuencia de la entrada en vigor en 1995 de un decreto vaticano basado en un acuerdo de la Conferencia Episcopal Española, que tenía por objetivo adecuar los límites eclesiásticos a los civiles, ciento once parroquias del Obispado de Lérida, dependientes políticamente de Aragón, fueron segregadas e integradas en el nuevo Obispado de Barbastro-Monzón. Inmediatamente se inició un proceso de reclamación del patrimonio artístico de procedencia aragonesa que formaba parte de la colección diocesana integrada en el Museo de Lleida Diocesà i Comarcal. Se iniciaba de este modo un litigio entre ambos obispados por la propiedad de las obras reclamadas, aún vigente, de importantes consecuencias desde un punto de vista museológico y cultural, en el cual no ha estado ausente un vivo debate político.

In 1995 the Vatican issued a decree based on an agreement of the Spanish Episcopal Conference intended to adjust ecclesiastical boundaries to their civil equivalents. The result of its coming into force was that one hundred and eleven parishes in the Bishopric of Lleida, politically dependent on Aragon, were segregated and integrated into the new Bishopric of Barbastro-Montsó. A claim was immediately launched for ownership of the artistic heritage from Aragon that formed part of the diocesan collection held in the Museu de Lleida Diocesà i Comarcal (Lleida Diocesan and Regional Museum). This sparked off a court battle, still under way, between the two bishoprics for the ownership of the works concerned, with serious museological and cultural consequences and not exempt from a lively parallel political debate.

El 17 de setembre de l'any 1995 entrava en vigor el decret *Ilerdensis et Barbastrensis de finum mutatio-ne*, basat en la disposició del concili Vaticà II, que recomanava adequar els límits eclesiàstics als civils. En virtut d'aquest decret i en una primera fase, vuitanta-quatre parròquies del bisbat de Lleida, dependents políticament d'Aragó, es van integrar al bisbat de Barbastro-Montsó. En una fase posterior, el 15 de juny de 1998, se segregaren unes altres vint-i-set parròquies. La decisió pontifícia de constituir la nova diòcesi es basava en l'acord de l'assemblea plenària de l'episcopat espanyol, que decidí l'any 1981 per majoria donar via lliure a aquesta nova configuració territorial. El decret de segregació especificava que juntament amb les parròquies havien de passar al bisbat de Barbastro-Montsó els béns temporals –sense distingir-ne els béns històrics i artístics–, tot i que aquest punt no s'acabà de concretar i es deixà al criteri dels bisbes de Barbastro i Lleida. Inmediatament s'inicià un procés de reclamació del patrimoni artístic de procedència aragonesa que formava part de la col·lecció diocesana: mitjançant un escrit de data 29 de desembre

de 1995, el Bisbat de Barbastro-Montsó reclamava tot un seguit d'obres que, segons el catàleg del Museu de Lleida editat amb motiu de l'exposició *Pulchra*, es consideraven de procedència de les parròquies segregades, així com dels arxius parroquials i monacals. Respecte dels arxius no es plantejà cap mena de problema. Les diferències van sorgir respecte del patrimoni artístic, i s'encetà la polèmica.

Paral·lelament al litigi diocesà, l'1 d'agost de 1997 se signava a la ciutat de Lleida un conveni a través del qual es recuperava un d'anterior datat al 1988, signat per les mateixes institucions, Generalitat de Catalunya, Ajuntament, Diputació i Bisbat de Lleida, i Consell Comarcal del Segrià –que restà aturat com a conseqüència de l'aprovació de la Llei de Museus–, en què es comprometien a sumar esforços per a crear definitivament el Museu de Lleida: diocesà i comarcal, que integrava definitivament el Museu Diocesà de Lleida. A més d'especificar-ne el tipus de gestió del Museu –a través d'un consorci– i d'establir-ne unes prioritats en les gestions necessàries per a la seva instauració, s'hi concretava l'objectiu final del

document: concentrar el ric patrimoni museístic que custodiaven les diferents institucions signants –i que restaven adscrites al consorci– en un únic contenidor arquitectònic, un equipament que a començament de 2007 hauria d'estar en funcionament.

Per la seva banda, respecte del litigi per la propietat de les peces, la Nunciatura emeté un decret de data 29 de juny de 1998 en el qual s'establí que els béns i obres d'art pertanyien a les parròquies llevat que el Bisbat de Lleida en demostrés la propietat: *«el patrimonio artístico procedente de las parroquias desmembradas y que se encuentra actualmente en Lérida está a título de depósito y no de propiedad, mientras la diócesis de Lérida no pruebe lo contrario en cada caso, por lo que, de ser reclamado por sus legítimos propietarios, debe devolverse»*. La Nunciatura invertia així el procediment jurídic, si més no des d'un punt de vista civil, obligant al posseïdor de les obres a demostrar-ne la seva propietat i no a qui les reclama, donant per bons els arguments de Barbastre en relació al caràcter de dipòsit de les obres –recolzat també en el reconeixement d'aquest caràcter que va fer-ne el bisbe de Lleida Ramon Malla, tot i que posteriorment aclariria que només es referia a les obres ingressades durant el seu mandat–, i sense cap recolzament documental vàlid jurídicament en relació a la procedència de les obres. Les posicions continuaren enfrontades ja que el Bisbat de Lleida –amb un nou bisbe al capdavant– n'esgrimia, en funció dels

documents conservats, el dret de propietat. El Bisbat de Lleida interposà una sèrie de recursos, tots ells desestimats, de manera que el 19 de juny de 2001 es creà una comissió mixta que havia de dirimir el litigi, la composició de la qual va ser recusada dues vegades pel Bisbat de Lleida pel que fa als representants nomenats per la Nunciatura, comissió que no arribà a posar-se mai d'acord. Per a desbloquejar el tema, des de la Nunciatura es nomenà un mediador eclesiàstic, Silverio Nieto, que també fou recusat sense èxit pel Bisbat de Lleida, per resoldre definitivament el litigi. A través d'aquest mediador s'emeté un decret de data 14 de setembre de 2005 que determina el lliurament de cent tretze obres d'art al Bisbat de Barbastre-Montsó. En l'argumentació del mediador s'obviava qualsevol referència museològica a la col·lecció del Museu Diocesà de Lleida, es qüestionava la tasca del fundador del Museu, el bisbe Messeguer, a qui s'acusava insòlitàment de «mala fe» en les seves actuacions per la salvaguarda del patrimoni artístic sacre, i justificava el caràcter de dipòsit de totes les obres reclamades negant-ne la possibilitat de transmissions patrimonials entre parròquies i bisbat. Tampoc no va ser sensible a les recerques i documentació que provaven la procedència errònia d'algunes de les obres reclamades, ja que corresponien a peces originàries de parròquies lleidatanes o procedien del conjunt patrimonial de la Seu Vella de Lleida, dispersades per diferents parròquies de la Franja en convertir-se en caserna militar.

Com a conseqüència del compliment d'aquest decret, el Bisbat de Lleida va haver de sol·licitar al Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya la preceptiva autorització –acció que ha portat a qualificar el bisbe de Lleida d'«insubordinat»–, d'acord amb el que preveu l'article 45.1 de la Llei de Patrimoni Cultural Català, per a la disgregació de la col·lecció que va aportar als fons museogràfics fundacionals del Museu de Lleida Diocesà i Comarcal, col·lecció que va ésser inclosa al catàleg de béns del Patrimoni Català al 1999. Paral·lelament, però, el Bisbat de Lleida restà a l'espera de les accions a dur a terme després que la Signatura Apostòlica hagués admès a tràmit el recurs presentat el 19 d'octubre de 2005 contra el decret de la Congregació dels Bisbes, la qual ordenava lliurar les obres d'art en litigi al Bisbat de Barbastro-Montsó, on argumentava els seus drets de propietat sobre les obres reclamades. Aquest recurs possiblement permetrà, per primer cop des que va començar el litigi, que els tribunals eclesiàstics puguin examinar la documentació aportada per Lleida: els títols de propietat, per permuta, compravenda o donació, a favor del Bisbat de Lleida, títols legitimats i protocolitzats en document públic.

A la llum d'aquesta situació, s'han anat pronunciant les diferents institucions implicades en el litigi, tant en un sentit com en un altre, i els diferents partits polítics d'una i d'altra banda. Mentre que a l'Aragó la totalitat dels partits polítics s'han pronunciat pel compliment estricte dels decrets de la Nunciatura vati-

cana –que fins ara els hi han estat sempre favorables–, a qui atribueix l'exclusiva «competència» per resoldre el litigi, obviant la legislació civil respecte del patrimoni artístic; a Catalunya i, especialment a Lleida, s'han destacat la indefensió del Bisbat de Lleida i la parcialitat de la Nunciatura en tot aquest procés. Alguns, fins i tot, han apuntat l'existència d'interessos molt concrets en aquest litigi per part de l'Opus Dei i de la part més conservadora de la Conferència Episcopal Espanyola. En aquest context, a banda i banda de la «frontera», diferents grups polítics han fet d'aquest litigi una batalla identitària, contraposant catalanisme i aragonesisme, més pendents de la proximitat de les conteses electorals que no pas de la resolució d'un conflicte entre veïns.

En un àmbit més tècnic, entre les diferents entitats culturals catalanes, destaquem els diferents pronunciaments de la secció Històrico-Arqueològica de l'Institut d'Estudis Catalans, de la Comissió Executiva de la Junta de Museus de Catalunya i de l'Associació de Museòlegs de Catalunya, que han apostat fermament tots ells pel manteniment de la unitat de la col·lecció, atenent als seus valors culturals i seguint les recomanacions de l'ICOM, i, en el cas de la darrera, per la recerca de fórmules de col·laboració entre les parts implicades que possibilitin la conservació i difusió d'aquest patrimoni, col·laboració que estimen convenient impulsar amb les seves declaracions alguns del grups polítics catalans.

En aquesta direcció, el Consorci del Museu de Lleida, en data 18 de gener de 2006, aprovava una proposta d'acord de col·laboració entre els governs de Catalunya i Aragó i els bisbats de Lleida i Barbastro-Montsó, sobre la base d'acceptar la resolució judicial última en relació a la propietat d'aquests béns en l'àmbit del dret canònic, i en el respecte de la catalogació de les col·leccions efectuada d'acord amb les competències de protecció i catalogació de les respectives lleis de patrimoni cultural. En ella es parla de la necessitat de treballar conjuntament, els dos governs i les dues diòcesis, per elaborar un pla d'actuació que instrumenti la difusió d'aquest patrimoni en benefici de la salvaguarda, la coherència històrica, científica i museogràfica de les col·leccions dels Museus Diocesans de Lleida i de Barbastro-Montsó. Aquest acord, però, fou rebutjat públicament per les diferents instàncies aragoneses, que condicionaven qualsevol acord al lliurament efectiu de les obres objecte de litigi i exigien en bloc el compliment dels decrets emesos per la Nunciatura vaticana

Finalment, el 5 d'abril, la Generalitat de Catalunya dictava una resolució administrativa sobre el litigi, a partir de la petició ja esmentada del Bisbat de Lleida. En ella s'autoritzava el bisbe de Lleida, de forma parcial, a disposar de determinats béns sempre que es fes efectiu el compliment d'un seguit de mesures per garantir la unitat i la integritat de la col·lecció del Museu de Lleida

Diocesà i Comarcal. Aquestes condicions prèvies a què feia esment la resolució eren nou, entre les quals destacava la necessitat de respectar la unitat i la integritat de la col·lecció del Museu, mitjançant la seva gestió unitària per part d'un òrgan de caràcter executiu i decisor i en què havien d'estar representades totes les parts afectades en aquest conflicte, i que, un cop garantida la unitat de gestió, es facilités la creació de més d'una seu museística a fi que hi hagués dualitat de seus en el territori català i aragonès. Les altres condicions feien referència a la necessitat d'establir un pla de treball conjunt en la difusió de la col·lecció i a l'estímul per a la creació de nous públics.

Amb posterioritat a aquesta resolució, i donat que alguns grups polítics consideraven que la resolució era excessivament ambigua i confusa, aquests mateixos grups promogueren una moció al Parlament de Catalunya, que va ser aprovada per unanimitat el 19 de maig de 2006, en la qual s'instava al govern de Catalunya a mantenir com a col·lecció inscrita en el Catàleg del patrimoni cultural català les obres d'art en litigi, i a promoure, «una vegada definida la propietat de les obres», acords per a la gestió conjunta de la col·lecció. Mentre no es produís el compliment de les condicions de la moció i de la resolució administrativa del 5 d'abril i no s'arribés a un acord de gestió consensuat per les parts en conflicte, s'acordava que les obres d'art en litigi es conser-

vessin i s'exposessin al Museu de Lleida Diocesà i Comarcal.

El conflicte, per tant, resta obert a l'espera de la sentència definitiva sobre la propietat de les peces per part de les instàncies eclesiàstiques corresponents i les accions posteriors que es puguin emprendre, ja en l'àmbit civil, per part dels grups polítics o institucions que se'n considerin afectats.